

экстракти 10% ли малхами қўллаш орқали препаратларнинг яллиғланишга қарши таъсирга эга эканлиги аниқланиб, уларни патологик жараёнларни даволашга қўллаш имконини беради .

Фойдаланилган адабиётлар

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 8-fevral PK-12 0 raqamli “O‘zbekiston Respublikasida chorvachilik sohasi va uning tarmoqlarini rivojlantirish bo‘yicha 2022-2026 yillarga mo‘ljallangan dasturni tasdiqlash to‘g‘risida”gi farmoni.

2. Жуленко В. Н., Волкова О. И., Уша Б. В. Общая и клиническая ветеринарная рецептура: справочник / Под ред. Проф. В. Н. Жуленко – 2-е изд. – М.: Колос, 2000.–С.161.

3. Стельмухов М.В. Этиопатогенетическая терапия гнойно-некротических язв копытец у коров. // Дисс... канд.вет.наук. Владикавказ, 2008. 171 с.

4. Козій В.І. Порівняльна ефективність різних методів лікування корів хворих на папіломатозний пальцевий дерматит / В.І.Козій // Наук. Вісник Львів. нац. акад. вет. медицини ім. С.З. Гжицького. - 2005. - Т. 7 (№2), ч.1. - С. 64-70.

5. Cook N.B. Observations on the design and use of footbaths for the control of infectious hoof disease in dairy cattle / N.B. Cook, J. Rieman, A. Gomez, K. Burgi // The Veterinary Journal. – 2012. – V. 193. – P. 669–673.

6. Döpfer D. The dynamics of digital dermatitis in populations of dairy cattle: Model-based estimates of transition rates and implications for control / D. Döpfer, M. Holzhauser, M. van Boven // The Veterinary Journal. – 2012. – V. 193. – P. 648–653.

7. Fiedler A. Ein Pflaster gegen Mortellaro / A. Fiedler // Elite Magazin für Milcherzeuger SONDERDRUCK aus der Ausgabe 06/2012.

8. (<https://compendium.com.ua/akt/67/73/chelidonium-majus/>)

QORAQALPOG‘ISTON RESPUBLIKASIDA OTLARDA SAKRASH BO‘G‘IMINING ASEPTIK YALIG‘LANISHINI DAVOLASH

Xudayarov R.Yu., Yusupov A.R.

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali

Annotatsiya. Ushbu maqolada otlarda sakrash bo‘g‘imi aseptik yalig‘lanishining etiologiyasi, klinik belgilari va davolash haqida malumotlar keltirilgan.

Kalit so‘zla. mexanik shikastlanish, zo‘riqish, pay va pay qini, og‘riq, mahalliy harorat, oqsash, “shpat” usuli, mahalliy og‘riqsizlantirish

Mavzuning dolzarbligi. Otlarning yuqumsiz kasalliklari barcha kasalliklarning o‘rtacha 94- 96 % ini tashkil qiladi. Sport otlarida shikastlanishlar umumiy kasalliklarning 86 % ni, 37 % esa mushak, pay va bo‘g‘imlarning

patalogiyasiga to'g'ri keladi. Otlarda bo'g'im kasalliklari ularni saqlash, oziqlantirish, ekspluatatsiyasi noto'g'ri bo'lganda hamda infeksiyon kasalliklar mavjudligi va modda almashinuvi buzilganda kelib chiqadi. Undan tashqari bo'g'im kasalliklari mashq qildirish jarayoni, musobaqalar va milliy ot o'yinlari qoniqarsiz tashkillashtirilganda, ratsion tarkibida hazmlanuvchi protein, vitaminlar, makro- va mikroelementlar taqchilligi va ratsion tarkibida turli zaharli o'simliklar donining mavjudligi ham ular organizmida turli xildagi toksiko-allergik holatlarni kelib chiqishiga va bo'g'imlar kasallanishiga olib kelishi aniqlangan [1, 2, 3, 4, 5, 6,7].

Yuqorida keltirilgan ma'lumotlarni tahlil qilgan holda, biz otlardagi aseptik bo'g'im kasalliklarida morfologik o'zgarishlarni o'rganish; Qoraqalpog'iston Respublikasida tumanlarida otlar orasida bo'g'im kasalliklarining tarqalishini aniqlash; aseptik bo'g'im kasalliklarini davolashda kimyoviy preparatlar, antibiotiklarning samarali ta'sirini aniqlashga qaror qildiq. Tadqiqot ob'yekti va uslubiyatlari. Tadqiqotlar Qoraqalpog'iston Respublikasi Nukus rayon, Xo'jeli tumani, Qo'ng'irat tumani, va Mo'ynaq tumanlarida, aholiga tegishli otlar ustida olib borildi. Otlardan zararlangan bo'g'imlarning morfologik va rentgenologik xususiyatlarini o'rganish hamda kasallikni samarali davolash maqsadida 9 bosh kasal otlar nazorat (5 bosh) va tajriba (4 bosh) guruhlariga ajratildi. Olingan natijalar.

Tadqiqotlar davrida jami 60 bosh otlar tekshirilganda 12 (20%) bosh otlarda har xil bo'g'im patologiyalari aniqlandi. Shularning 8 boshida yiringli artrit va yiringli sinovitlar kuzatildi va bu jami tekshirilgan hayvonlarning 13,3 % ni tashkil etdi. Kasallangan hayvonlarning 4 boshida (33,3 %) aseptik sinovit, 2 bosh (16,6 %) otda aseptik artrit kechayotganligi qayd etildi. Kasallikni chaqiruvchi omillar. Biz davolagan otlardagi aseptik sinovit va bo'g'im yallig'lanishlari otlar asfalt va qattiq yo'llarda tez va uzoq vaqt choptirilganda, ko'pkari o'yinlarida otlar bir joyda to'dalanib qolib bir-birini tepishida, ular yuk mashinalariga chiqarib tushirilganda sodir bo'lgan. Klinik belgilar. Kasallangan hayvonlarning umumiy tana harorati 0,5-1 o C ga oshgan. bo'g'im kattalashgan va shakli o'zgargan, bo'g'im divertikullari taranglashgan, bo'g'im og'riqli, harakatlenganda oqsash kuzatiladi. Palpatsiyada mahalliy haroratning ko'tarilishi kuzatiladi. Bo'g'im harakatlari cheklangan. Hayvon oyog'ini bukkan holatda tutib, yerga tuyoqning uchi bilan tayanadi. Punksiyada sinoviya aralash sarg'ish rangda ekssudat oqib chiqadi.

1-rasm. Chap orqa oyoq sakrash bo‘g‘imining surunkali aseptik yallig‘lanishi (tashqi ko‘rinishi).

1-jadval

Davolash ishlari quyidagi sxema bo‘yicha olib borildi:

№	Guruh	Hayvonlar soni	Davolash muolajalari
1	Nazorat	5	1. 2 soatga sovituvchi kompress. 2. 0,5% li novokain + gidrokortizonni eritmasini bo‘g‘im ichiga yuborish. 3. 48 soatdan so‘ng 2 soatga spirtli isituvchi kompress. 4. Yalliglanishga qarshi klodifen muskul orasiga 3 ml dan 5-6 kun qollanildi. 5. Inrofloksatsilin antibiotigi har-har joyga alohida alohida sag‘ri muskullari orasiga 3,5 ml, 3,5 ml dan va boyin muskuliga 3 ml dan, jami 10 ml qollanildi.
2	Tajriba	5	1. 2 soatga sovituvchi kompress 2. 0,5% li novokain + gidrokortizonni eritmasini bo‘g‘im ichiga yuborish. 3. 48 soatdan so‘ng 2 soatga spirtli isituvchi kompress. 4. Yalliglanishga qarshi klodifen muskul orasiga 3 ml dan 5-6 kun qollanildi. 5. Yallig‘lanishga qarshi artraqsol 20 kg tirik vazniga 1 ml dan muskulga yuborildi.

			6. Gentamitsin sulfati antibiotigi yallig‘langan bo‘g‘im atrofiga 3 kun 2 ml dan qollanildi.
--	--	--	--

Nazorat guruhidagi sakrash (tovon) bo‘g‘imining aseptik yallig‘lanishi bilan otlarda davolash ishlari quyidagi tartibda amalga oshirildi: sakrash bo‘g‘imi sohasiga dastlab 2 soatga sovutuvchi kompress qo‘yilib, bo‘g‘im ichiga 0,5% li novokain + gidrokortizon eritmasi yuborildi. 48 soatdan so‘ng 2 soatga spirtli isituvchi kompress bog‘landi. Yalliglanishga qarshi klodifen muskul orasiga 3 ml dan 5-6 kun qollanildi. Inofloktsatsilin antibiotigi har-har joyga va alohida-alohida sag‘ri muskullari orasiga 3,5 ml, 3,5 ml dan va boyin muskuliga 3 ml dan, jami 10 ml qollanildi. Tajriba guruhidagi otlarda yuqorida ko‘rsatib o‘tilgan davolash ishlaridan tashqari quyidagi amallar bajarildi: Yallig‘lanishga qarshi klodifen vositasi o‘rniga ketoprofen 20 kg tirik vazniga 1 ml dan boyinturuq venadan yuborildi. Inofloktsatsilin antibiotigi o‘rniga Gentamitsin sulfati antibiotigi yallig‘langan bo‘g‘im atrofiga 3 kun 2 ml dan qollanildi. Muolajalar 7-8 kun davom etildi. Kasal otlar ma‘lum vaqt kasallikning kechishiga qarab mashqlardan va og‘ir ishdan ozod etildi. Saqlash sharoiti yaxshilandi. Ratsion normallashtirildi.

Patologik jarayonning klinik manzarasi. Kasallangan otlarni tekshirganimizda 6 bosh hayvonda aseptik sinovit, 3 bosh hayvonda aseptik artrit kechayotganligi aniqlandi. Hayvonlarga davolash muolajalari o‘tkazilgach ular klinik belgilarida ozroq o‘zgarishlar paydo bo‘lganligi aniqlandi. Nazorat guruhidagi otlarda davolashning 3–kunlariga kelib tana harorati pasayganligi, bo‘g‘imlardagi shish ozroq kichrayganligi, bo‘g‘imlarni palpatsiya va passiv harakat qilinganda kuchli og‘riq sezishi va hayvon harakatlanganda oqsash xarakterli bo‘lganligi kuzatildi. Bo‘g‘in kapsulasi, bir oz qalinlashgan bo‘lsada kattaligi va bo‘g‘imlarning harakatida sog‘lom oyoqlardan farq qilib turdi. Davolashning 6–kunida yallig‘lanish jarayonining pasayishi, og‘riq kamroq kamayishi va oqsashning pasayishi qayd etildi. Patologik uchoqdan ozroq serroz suyuqlik oqib turganligi, uning atrofida yallig‘lanish shishining borligi kuzatildi. Bu guruhdagi hayvonlarda davolashning 9–kuniga kelib, sezilarli darajada o‘zgarishlar kuzatildi. Bo‘g‘im atrofida shishlar ancha pasayganligi bilinar– bilinmas og‘riq sezishi va oqsashi qayd qilindi. Davolashning 12 kunlariga kelib bu guruhdagi hayvonlar shikstlangan bo‘g‘im funksiyasining tiklanganligi, ammo bo‘g‘imdagi funktsiya 14 kunga kelib to‘liq tiklanganligi kuzatildi. Tajriba guruhidagi kasallangan hayvonlarda davolashning 3–kunida umumiy holati yaxshilanganligi va tana harorati pasayganligi kuzatildi. Bo‘g‘imlardagi shish pasaygan bo‘lsada ozroq serroz suyuqlik oqib ajralib turganligi va hayvon bo‘g‘imini ozroq bukkan holatda tutib turganligi kuzatildi. Bundan tashqari hayvonlar harakatlanganda shikastlangan oyoqda ozroq tayanch oqsash borligi aniqlandi.

Davolashning 7–kuniga kelib hayvonlarning umumiy holati ancha yaxshilanganligi haroratning yo‘qligi kuzatildi, yallig‘lanish reaksiyasining ancha sekinlashganligi aniqlandi. Hayvon harakatlanganda oqsash deyarli bilinmaydi, passiv harakat paytida ozroq og‘riq sezishi kuzatildi. Davolashning 9-kunlariga

kelib shikastlangan bo'g'im funksiyasining, hamda morfologik ko'rsatkichlarning to'liq tiklanishi qayd etildi. Yuqoridagi olingan natijalardan shunday xulosa qilish mumkinki otlarda bo'g'implarning aseptik yallig'lanishlarini davolashda klodifen vositasi muskul orasiga 3 ml dan 5-6 kun va Inrofloksatsilin antibiotigi qo'llanilganda davolash o'rtacha 12 kun davom etgan bo'lsa, ketoprofen vositasi 20 kg tirik vazniga 1 ml dan boyinturuq venaga va Gentamitsin sulfati antibiotigi qo'llanilgan guruhlarda esa davolash muddati 9 kunni tashkil etdi. Xulosalar: 1. Otlarda uchraydigan sakrash bo'g'imining aseptik yallig'lanishini o'z vaqtida davolanmaganda tana va bo'g'imda o'zgartirib bo'lmaydigan morfologik va fiziologik o'zgarishlarni chaqirishi mumkin. 2. Otlardagi aseptik sinovit va bo'g'im yallig'lanishlari otlar asfalt va qattiq yo'llarda tez va uzoq vaqt choptirilganda, ko'pkari o'yinlarida otlar bir joyda to'dalanib qolganda hosil bo'ladi. 3. Otlarda uchraydigan sakrash bo'g'imining aseptik yallig'lanishini klodifen vositasi va inrofloksatsilin antibiotigi qo'llanilganda davolash o'rtacha 12 kun davom etgan bo'lsa, ketoprofen vositasi va Gentamitsin sulfati antibiotigi qo'llanilganda esa davolash muddati 9 kunni tashkil etdi.

Faydalanilgan adabiyotlar:

1. Стекольников, А.А. Содержание, кормление и болезни лошадей / А.А., Стекольников, [и др.] // Санкт-Петербург, 2007. – 624 с.
2. Тимофеев С.В, Филиппов Ю.И, Концевая С.Ю, Кузнецов А.Ф. и др. Общая хирургия животных/ Под ред Тимофеева С.В. — М.: Зоомедлит , 2007. —687 с.
3. Khamzaev, K.A., Tashtemirov, R.M. (2021). Treatment of chronic aseptic inflammation of flexor toe tendons in horses. *Academicia Globe: Inderscience Research* 2 (6), 1-3
4. Tashtemirov, R., & Dauletbaev, N. (2023). Har xil tabiiy sharoitdagi kurkalar postnatal ontogenezida oyoq suyaklarining morfometrik xususiyatlari. *GOLDEN BRAIN*, 1(30), 42-45.
5. Xatamov, T. T., Xoliqov, A. A., & Avezimbetov, S. (2022). Forel balig 'i jigaridan tayyorlangan "biostimvet" preparatini quyonlarning o 'sish va ruvojlantirishiga ta'siri. *Agrobiotexnologiya va veterinariya tibbiyoti ilmiy jurnali*, 501-505.
6. Haydarova, S. A., Narziev, B. D., & Tashtemirov, R. M. (2022). Dynamics of x-ray status after osteosynthesis in dog fractures of injury bones. *Central Asian Journal of Theoretical and Applied Science*, 3(8), 126-130.
7. Erimov Sirijiddin Farkhodovich, & Norbaeva Maftuna Bakhadir qizi. (2023). Some biological features of the stage of progression of cystogony of the causative agent of dichroceliosis. *Intent Research Scientific Journal*, 2(10), 70–77. Retrieved from <https://intentresearch.org/index.php/irsj/article/view/228>
8. Y. A. Rustam o'g'li, (2023). Otlarda sakrash bo 'g ' imining aseptik yallig 'lanishini davolash. *вестник ветеринарии и животноводства*, 3(1)..

SPORT ATLARINDA MIOZITLERDIN KESHIW QASIYETLERI HAM EMLEW